

RURALNI RAZVOJ U BOSNI I HERCEGOVINI: MIT I STVARNOST

IZVJEŠTAJ O HUMANOM RAZVOJU ZA BOSNU I HERCEGOVINU ZA 2013.

RURALNI RAZVOJ U BOSNI I HERCEGOVINI: MIT I STVARNOST

IMPRESSUM

UNDP je globalna mreža za razvoj Ujedinjenih nacija, koja zagovara promjene i povezivanje zemalja kroz znanje, iskustvo i resurse u cilju pomaganja ljudima da izgrade bolji život. UNDP djeluje u 166 zemalja, radi s njima pomažući im kako bi našli vlastita rješenja na izazove globalnog i nacionalnog razvoja. Razvijajući vlastite lokalne kapacitete, te se zemlje oslanjaju na ljudе iz UNDP-a i na široku i raznovrsnu mrežu njegovih partnera.

Kraći isječci iz ovog izvještaja mogu se reproducirati u neizmijenjenom obliku bez prethodnog dopuštenja, pod uslovom da se navede izvor istih.

Stavovi izraženi u ovom izvještaju su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove UNDP-a

Copyright © 2013 Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u Bosni i Hercegovini, Zmaja od Bosne b.b., 71000, Sarajevo.

Supervizor: Armin Sirčo.

Voditelji tima: Goran Živkov i Aleksandar Nacev.

Urednik i glavni autor NHDR-a: Steve Goss.

Tehnički urednik i korektor: Tara Bray

Dokumenti i analize (abecednim redom): Sabahudin Bajramović, Majda Fetahagić, Steve Goss, Jasmina Joldić, Zdenka M. Kovač, Ivana Dulić-Marković, Fahrudin Memić, Aleksandar Nacev, Aleksandra Nikolić, Gordana Rokvić, Goran Živkov.

Recenzenti (abecednim redom): Adela Pozder-Čengić, Nedim Čatović, Mersiha Ćurčić, Envesa Hodžić-Kovač, John Millns, Nera Monir Divan, Renata Radeka, Armin Sirčo.

RURALNI RAZVOJ U BOSNI I HERCEGOVINI: MIT I STVARNOST

Kakvo je stanje humanog razvoja u ruralnim područjima Bosne i Hercegovine u kojima živi većina njenog stanovništva? Imaju li ljudi koji tamo žive posao i pristojne prihode? Imaju li odgovarajući pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju? Jesu li povezani kvalitetnim putevima, servisima i telekomunikacijama? Jesu li uključeni u glavna kretnja društvenog i političkog života? Koliki značaj u ruralnom životu ima poljoprivreda? Ovaj, osmi po redu Izvještaj o humanom razvoju za Bosnu i Hercegovinu nastoji odgovoriti na ta pitanja. Neke od preporuka iz ovog izvještaja se odnose konkretno na ruralna područja, dok ostale ističu važne korake koje bi zemlja trebala preuzeti, a od kojih bi jednaku korist imala i urbana i ruralna područja.

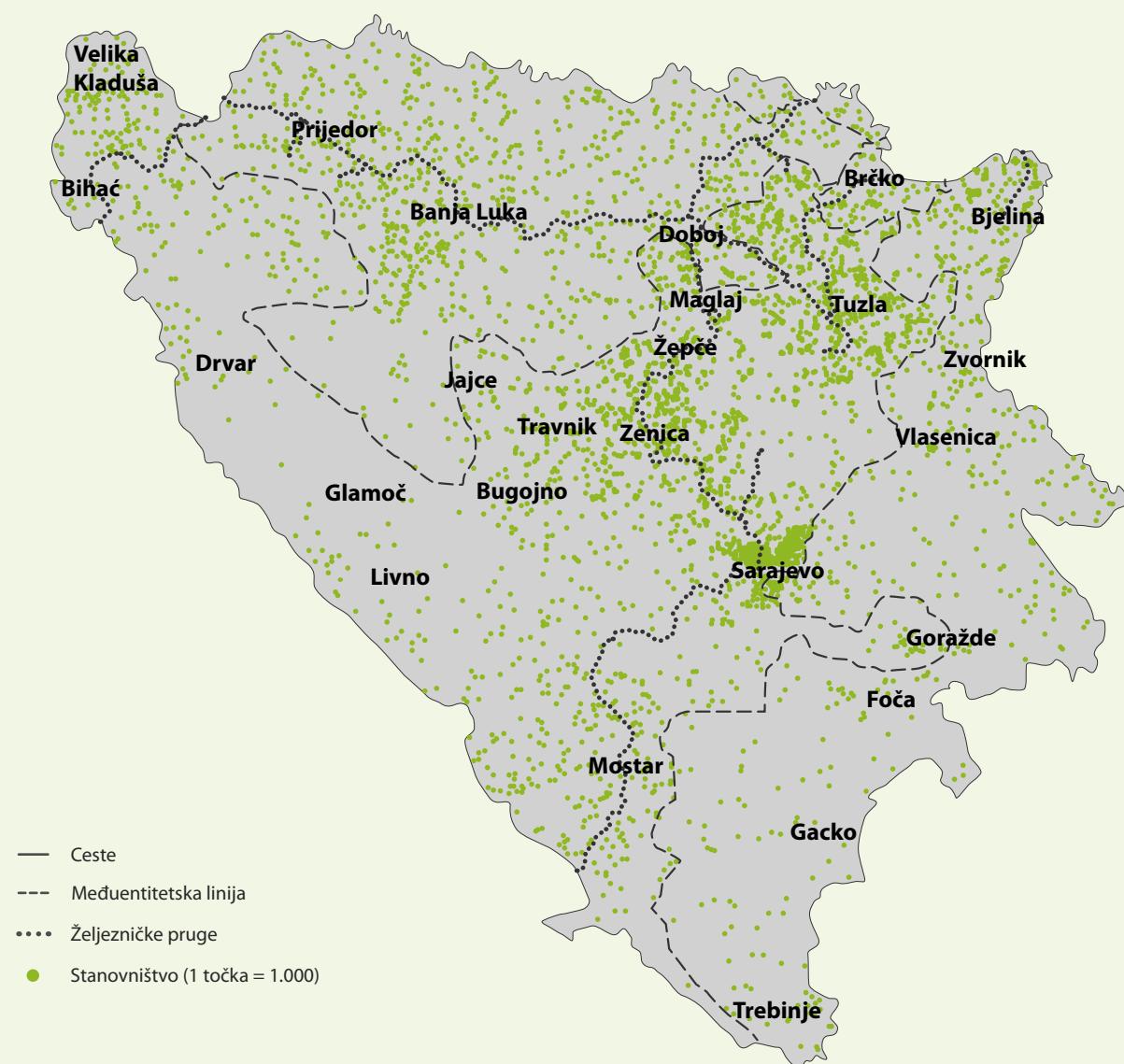
Svaka osoba ima vlastito shvatanje ruralnih područja, sliku u svojoj glavi o tome šta predstavlja seoski život. Većina tih shvatanja možda i jeste tačna, ali bez redovnog poređenja vlastite percepcije spram stvarnosti, uobičajena stajališta zastarijevaju i prestaju biti pouzdana osnova za donošenje odluka. U Bosni i Hercegovini će se u narednih nekoliko godina morati donijeti brojne odluke, kako Bosna i Hercegovina bude jačala svoje planove ruralnog razvoja i pripremala se za implementaciju EU-ovog Instrumenta predpristupne pomoći za poljoprivrednu i ruralni razvoj (IP-ARD). Jedinstveni doprinos ovog izvještaja nije da predvidi rezultate tog procesa planiranja, nego da ponudi osnovu na kojom bi se osporile uobičajene, često neutemeljene prepostavke, te kako bi na taj način mogli lakše shvatiti gdje leži prava istina.

Sažetak koji prezentiramo traga za istinom, analizira konvencionalna uvjerenja, propitujući šta je to mit, a šta stvarnost, počevši od same ideje ruralnosti ...

RURALNOST

“ Bosna i Hercegovina je najruralnija zemlja u Evropi

Stanovništvo BiH je neravnomjerno raspoređeno:

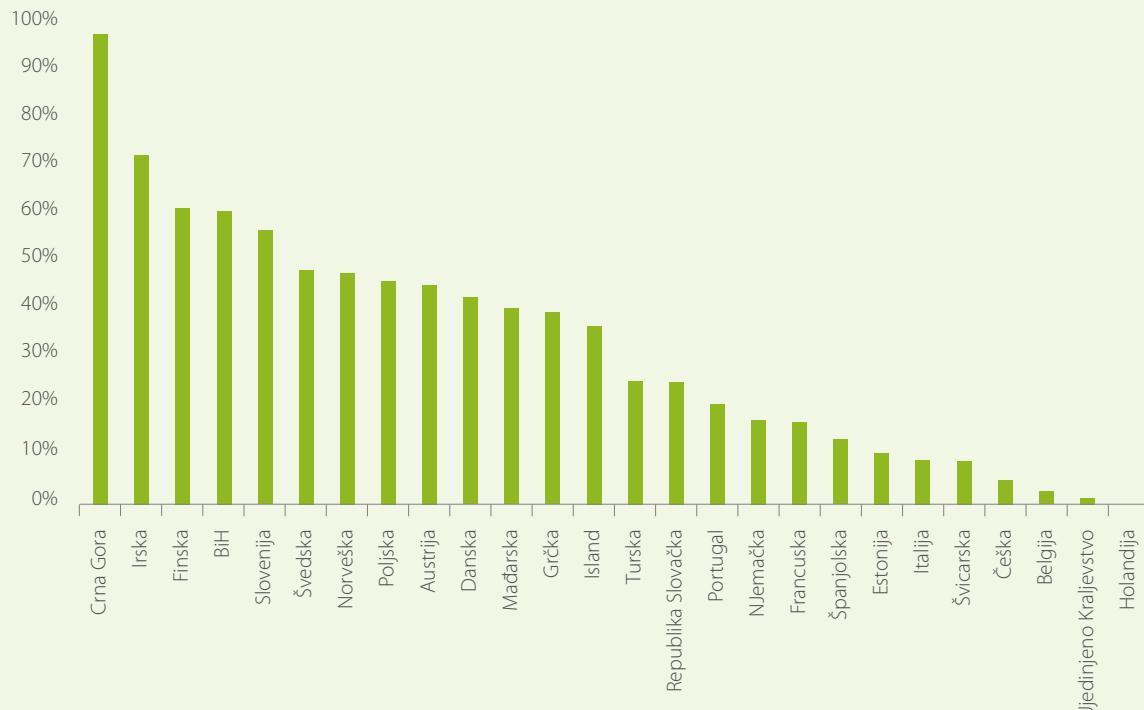

- 61% stanovništva BiH živi u ruralnim općinama, što BiH stavlja na četvrto mjesto, iz Crne Gore, Irske i Finske.
- 52% ih živi izvan urbanih naselja, čime je po ovome ispred BiH samo Moldavija.

Dakle, Bosna i Hercegovina jeste jedna od najruralnijih zemalja u Evropi, ali ne i na prvom mjestu po ovom pitanju. Razlog tome je možda upravo činjenica da veliki dio stanovništva živi u ili u bliskom kontaktu sa seoskim područjima, te se ne javljaju mnoge od razlika između urbanih i ruralnih područja koje bi se mogle očekivati.

BiH je jedna od najruralnijih zemalja u Evropi:

Udio stanovništva koje živi u pretežno ruralnim područjima

“ BiH se može podijeliti u dva dijela – urbani i ruralni – koji se međusobno znatno razlikuju

- Ruralnost ima više dimenzija te nijedna klasifikacija odnosno ruralno-urbana podjela sama po sebi neće biti u potpunosti primjerena za potrebe svih politika. BiH bi u tom smislu trebalo podijeliti po minimalno dvije osnove: veličini naselja i karakteristikama općina.
- Podjela po veličini naselja u većoj mjeri se može vezati za poljoprivrednu, infrastrukturu i lokalne usluge i službe, pri čemu je glavna linija podjele ona između sela i većih naselja.
- Podjela po općinama u većoj se mjeri može uzajamno povezati s ekonomskim faktorima, pri čemu je glavna podjela na općine koje su dijelom granične s većim gradovima i onima koje su udaljenije od njih.

Velika podjela u BiH postoji između velikih gradova – Sarajeva, Banja Luke Tuzle, Zenice, Mostara i Bijeljine – i ostatka zemlje:

Indikator	Veliki gradovi	Manji gradovi i sela
Neto migracije na 10.000 stanovnika	+36	-14
Udio ekonomski aktivnog stanovništva	35%	29%
Stopa nezaposlenosti	31%	50%
Prosječna neto plaća	BAM 895	BAM 715
BDP po glavi stanovnika	BAM 10,460	BAM 4,730

Podaci državne i entitetskih statističkih institucija za općinski nivo
Moje mjesto, Centar za društvena istraživanja Analitika, web stranica <http://www.mojemjesto.ba/en>, pristupano 17. oktobra 2012.

Velika većina indikatora pokazuje malu ili neznatnu razliku između urbanih i ruralnih područja, bez obzira kako su ista definirana. Definirajuće obilježje ruralnosti je da je stanovništvo rjeđe raspoređeno i da su fizičke udaljenosti među ljudima veće; razlike između urbanog i ruralnog najdosljednije se pojavljuju tamo gdje najdirektnije djeluju udaljenost i gustina naseljenosti: u odnosu na infrastrukturu, pristup uslugama i ekonomski utjecaj obližnjih gradova.

Većina indikatora pokazuje male razlike između ruralnih i urbanih područja:

Indikator	Urbana	Ruralna	Značajnost
Bolest djece u prethodne dvije sedmice (2 indikatora)	4.3%	4.7%	<i>Nije značajna</i>
Primljena imunizacija (5 indikatora)	91.9%	91.7%	<i>Nije značajna</i>
Dojenje primjereno dobi	11.3%	21.4%	Bolja u ruralnim dijelovima ***
Neuhranjenost djece (3 indikatora)	4.8%	4.0%	<i>Nije značajna</i>
Obrazovanje u ranom djetinjstvu	22.8%	7.9%	Bolja u urbanim dijelovima ***
Pohađanje srednje škole	90.7%	92.3%	<i>Nije značajna</i>
Nepismenost među mladima – muška pop.	100.0%	99.9%	Bolja u urbanim dijelovima ***
Nepismenost među mladima – ženska pop.	99.9%	99.1%	<i>Nije značajna</i>
Stupanje u seksualne odnose prije 15. godine – muška pop.	2.1%	1.2%	<i>Nije značajna</i>
Stupanje u seksualne odnose prije 15. godine – ženska pop.	0.2%	0.1%	<i>Nije značajna</i>
Znanje o HIV-u – muška pop.	44.3%	49.0%	Bolja u ruralnim dijelovima *
Znanje o HIV-u – ženska pop.	49.7%	46.5%	<i>Nije značajna</i>
Upotreba kvalitetne pitke vode	99.7%	99.5%	<i>Nije značajna</i>
Upotreba kvalitetne kanalizacije	98.7%	92.0%	Bolja u urbanim dijelovima ***

UNICEF (2013), Istraživanje višestrukih pokazatelja za Bosnu i Hercegovinu, 2011.-2012.

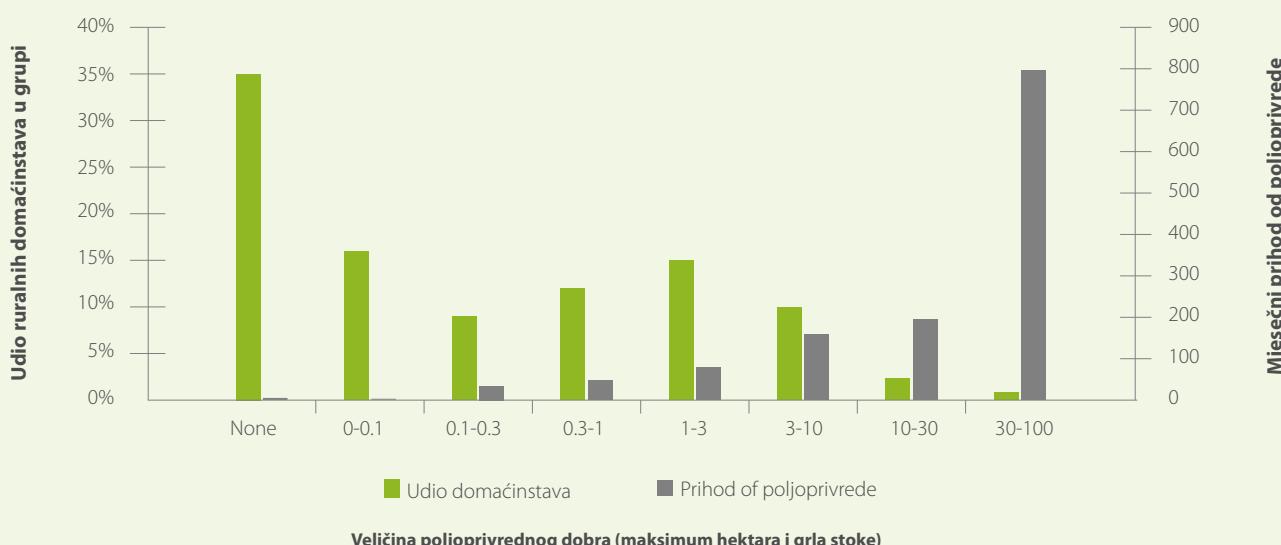
POLJOPRIVREDA

“ Poljoprivreda je od ključnog značaja za ruralne zajednice

- Polovina ruralnih domaćinstava se malo ili nimalo bave poljoprivredom; većinom imaju povrtni vrt.
- 36% ruralnih domaćinstava imaju “mala gospodarstva” i time zadovoljavaju značajan udio svojih potreba za hranom, ali generiraju veoma malo novčanih prihoda.
- Oko 13% ruralnih domaćinstava mogu se smatrati poljoprivrednim dobrima na kojima ljudi imaju puno zaposlenje, ili im je to dodatna djelatnost i proizvode značajne količine za prodaju, no čak i ona više od tri četvrtine svojih prihoda ostvaruju izvan poljoprivrede.
- Manje od 1% domaćinstava moglo bi se klasificirati kao “komercijalne farme” i mogle bi biti predmetom IPARD mjera za unapređenje poljoprivredne proizvodnje i marketinških aktivnosti.

Većina ruralnih domaćinstava se ne bave poljoprivredom, imaju samo vrt ili su pak male farme sa 1-3 ha/grla stoke i od poljoprivrede ostvaruju veoma malo prihoda. Veće farme sa značajnim prihodima od poljoprivrede izuzetno su rijetke:

Udio ruralnih domaćinstava i mjesечni prihodi od poljoprivrede, prema veličini poljoprivrednog dobra

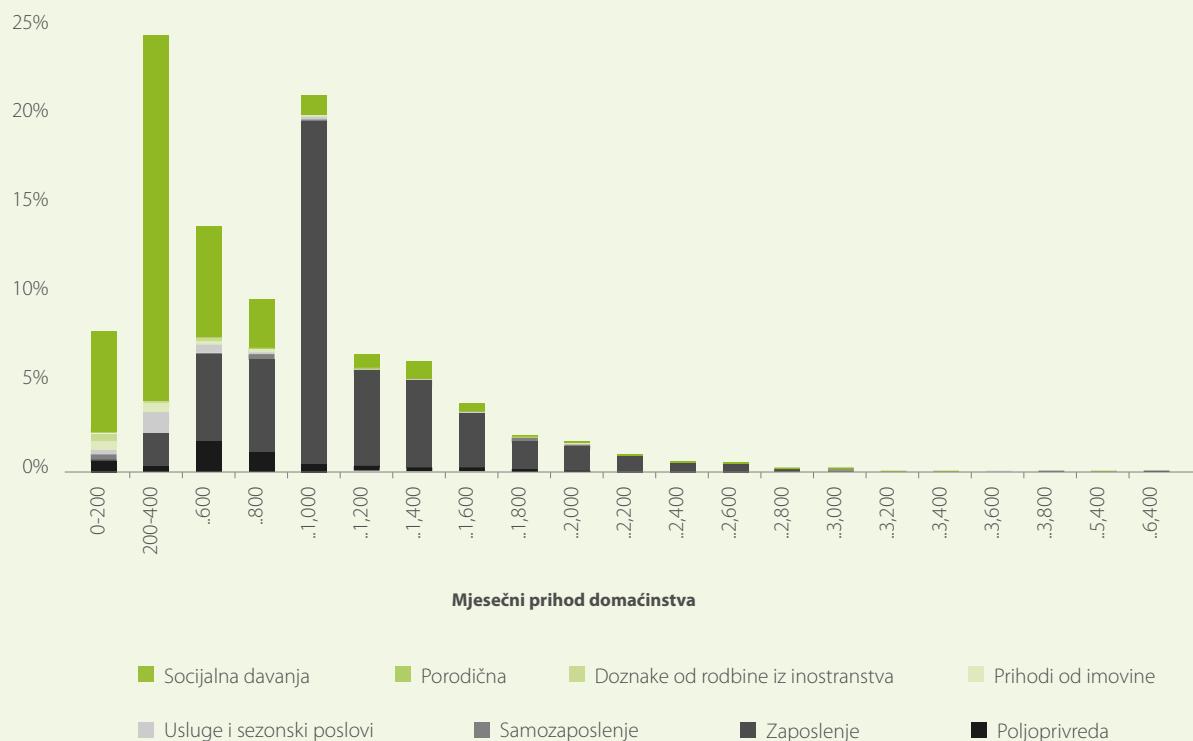

- Uкупно, 6,6% prihoda ruralnih domaćinstava dolazi od poljoprivrede, a svega 6,5% ruralnih domaćinstava ostvaruje glavninu svojih prihoda od poljoprivredne proizvodnje. Čak i u pretežno poljoprivrednim općinama, poljoprivreda i dalje predstavlja samo manji dio izvora prihoda.
- Po pitanju zvanične zaposlenosti u poljoprivredi stanje je, kako se čini, veoma loše, te glavninu rada obavljaju neplaćeni pomažući članovi porodice.

Dakle, poljoprivreda je značajna malom broju ruralnih domaćinstava, a vrlo je značajna veoma malom broju. Ruralna područja u BiH kulturološki su možda i dalje agrarna, ali ekonomski ovise o industriji, uslugama i naknadama države.

Ruralna domaćinstva mogu se svrstati u dvije glavne grupe po prihodima – one koje zarađuju između 200 i 400 KM mjesечно i ovise o naknadama (uglavnom penzijama), i one koje zarađuju od 800 do 1000 KM mjesечно od zaposlenja; poljoprivreda predstavlja minoran izvoran prihoda.

Distribucija prihoda ruralnih domaćinstava s podjelom mjesecnih prihoda

53% ruralnih domaćinstava ostvaruju prihode od zaposlenja, 50% ih prima socijalne naknade, a tek 9% ih ostvaruje novčane prihode od poljoprivrede, koji u prosjeku čine oko 6% ukupnih prihoda domaćinstava:

Izvor prihoda	Prosječni mjesecni prihodi domaćinstva		Udio domaćinstava koji ostvaruju prihod iz ovog izvora %
	Iznos u KM	Omjer %	
Poljoprivreda	50	6.5	9.4
Zaposlenje	517	67.4	53.4
Samozaposlenje	13	1.7	1.8
Usluge i sezonski poslovi	12	1.5	4.8
Imovina	9	1.1	2.5
Potpore:	167	21.7	51.2
<i>Novčane doznake</i>	1	0.2	1.2
<i>Porodica</i>	3	0.3	1.7
<i>Socijalne naknade</i>	163	21.2	49.6
Ukupno	767	100.0	-

UNDP (2012), *Anketa o ruralnim domaćinstvima* (predstojeća)

“ Ukoliko se poljoprivreda intenzivira i mehanizira, mnogi ljudi će napustiti zemlju i sela i preseliti se u urbana područja

“ Ako ljudi nastave napuštati selo ovim tempom, neće ostati niko da se brine o zemlji

- Veoma je malo plaćenih poslova koji se mogu naći u poljoprivredi i 93% ruralnih domaćinstava čiji prihodi ne ovise o poljoprivredi neće se nikamo odseliti zbog promjena u poljoprivredi, jer će na njihove odluke utjecati nepoljoprivredna ekonomija.
- Da su poljoprivredna dobra veća i organiziranija, poljoprivredno zemljište u BiH mogao bi obrađivati manji dio trenutnog broja poljoprivrednika. Najveći rizik napuštanja zemlje ne dolazi od manjka radne snage samog po sebi, nego od toga što će ljudi biti prezauzeti svojim redovnim poslovima sa punim radnim vremenom, da bi se pri tome još bavili i obrađivanjem zemlje za mali dodatni prihod. No, ljudi u ruralnim područjima su ipak nespremni odreći se zemlje koju su nekada kupili ili naslijedili.

“ Ruralna domaćinstava obično obavljaju više aktivnosti, i ostvaruju prihode iz različitih izvora

- Većina ruralnih domaćinstava veći dio svojih prihoda ostvaruje iz samo jednog izvora – obično je to zaposlenje ili socijalne naknade – što je upravo suprotno od ostvarenja prihoda iz više aktivnosti. Poljoprivreda obično doprinosi hrani za domaćinstvo, više nego novčanim prihodima.

“ Diverzifikacija je od ključne važnosti za porodice koje se bave poljoprivredom

- Većina ruralnih domaćinstava diverzificirala je svoje prihode 1950-ih i 1960- godina i sada glavninu svojih prihoda ostvaruje iz nepoljoprivrednih izvora. Moglo bi se reći da bi manjini koja još uvijek ovisi o poljoprivredi bilo bolje da se usredotoči na nju i postanu veći i bolji poljoprivrednici.

“ Najveća nada za poljoprivredu u BiH je bio-uzgoj visoke kvalitete

- Poljoprivrednici diljem srednje i istočne Evrope govore o potencijalima organske proizvodnje ali takva proizvodnja visoku vrijednost zadržati samo dotle dok predstavlja privrednu nišu. Velika većina (većinom poljoprivrednici kojima to nije osnovna djelatnost) radije se drže konvencionalnih sredstava za prskanje i gnojiva – ostavljajući organsko uzgajanje kao profitabilnu nišu ozbiljnim proizvođačima sposobnima da odgovore na tehničke i marketinške izazove.

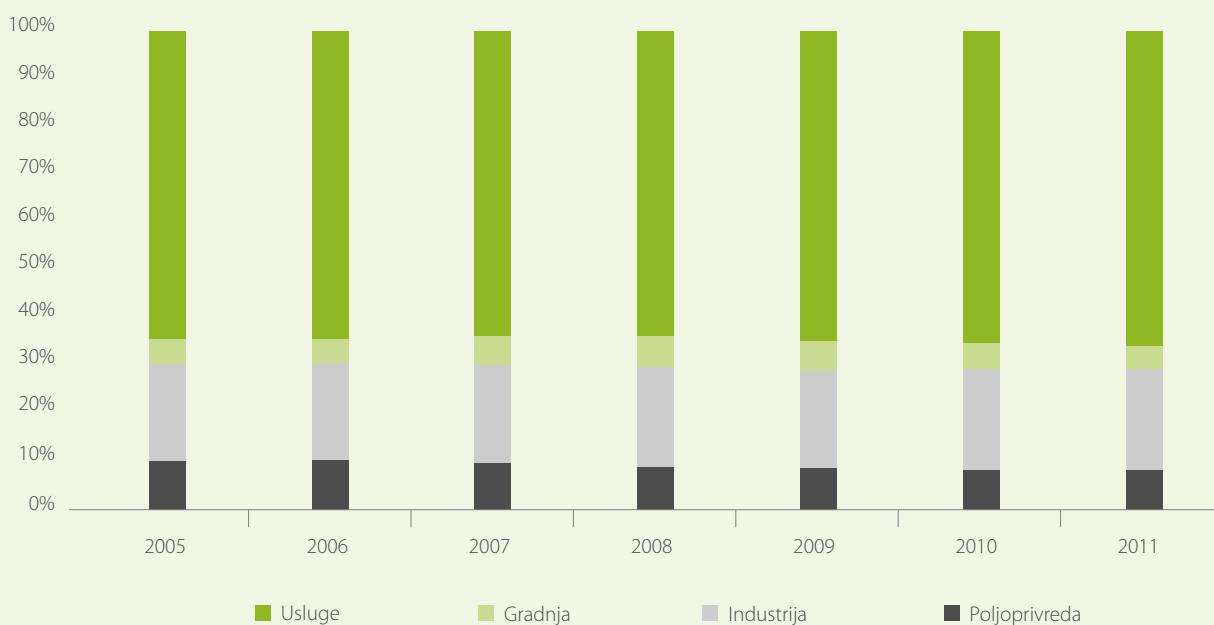
“ Poljoprivreda može biti pokretačem ekonomskog oporavka BiH

- Postoji značajan potencijal za povećanje poljoprivredne proizvodnje i profitabilnosti u odnosu na njihov trenutni nivo, ali će glavni izazov biti kako promijeniti praksu u kojoj postoje stotine i hiljade poljoprivrednika kojima to nije osnovna djelatnost, posebno kada nema djelotvornih savjetodavnih službi.
- BiH je zemlja brda, planina i šuma, sa manje od 20% površine koja je pogodna za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju i sa struktukom vlasništva nad zemljom koja ne potiče razvoj.
- Udio poljoprivrede u bruto dodanoj vrijednosti u stalnom je padu, sa 10,3% u 2006. godini, na 8,2% u 2012. godini.

Dakle, poljoprivreda može dati značajan doprinos ukupnoj privredi, ali realno ne može biti njena glavna pokretačka snaga.

Poljoprivreda čini mali dio ukupnog BDP-a i u stalnom je padu:

Udjeli BDP-a u BiH kroz više godina

Agencija za statistiku BiH (2012), *Bosna i Hercegovina u brojkama*

MIGRACIJE

“ Ljudi se vrlo brzo sele iz ruralnih u urbana područja i napuštaju zemlju i sela

“ Danas živimo u post-urbanom dobu, u kojemu dolazi do preokreta u smislu napuštanja zemlje i ljudi se vraćaju na selo

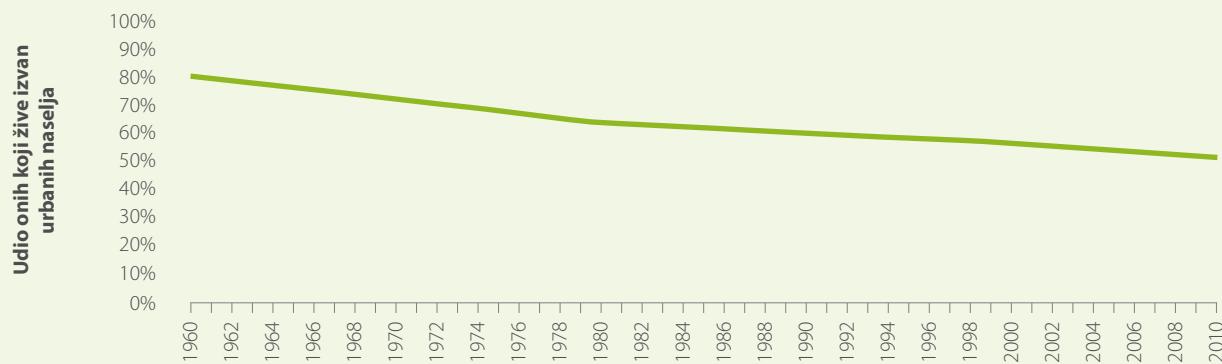
- Ljudi se iseljavaju iz manjih i odlaze u veće gradove, ali su od općine do općine vidljive znatne razlike.
- Neto učinak je da udio stanovništva u BiH koji živi u ruralnim područjima u svakom naraštaju pada za oko 10% - isti dugoročni trend vidljiv je u cijeloj Europi.

“ Ljudi su na rat reagirali tako što su prešli iz gradova u sela, gdje su barem od poljoprivrede mogli osigurati neka sredstva za život

- Rat je prouzročio svaki zamislivi oblik kretanja stanovništva, ali nema dokaza o generalnom ili trajnom pomjeranju stanovništva iz grada na selo.

Udio populacije koja živi u ruralnim područjima nastavio se smanjivati prije i nakon rata:

Udio ukupnog stanovništva BiH koje živi u ruralnim područjima

“ Gradovi više ne mogu apsorbirati svo stanovništvo koje dolazi sa sela

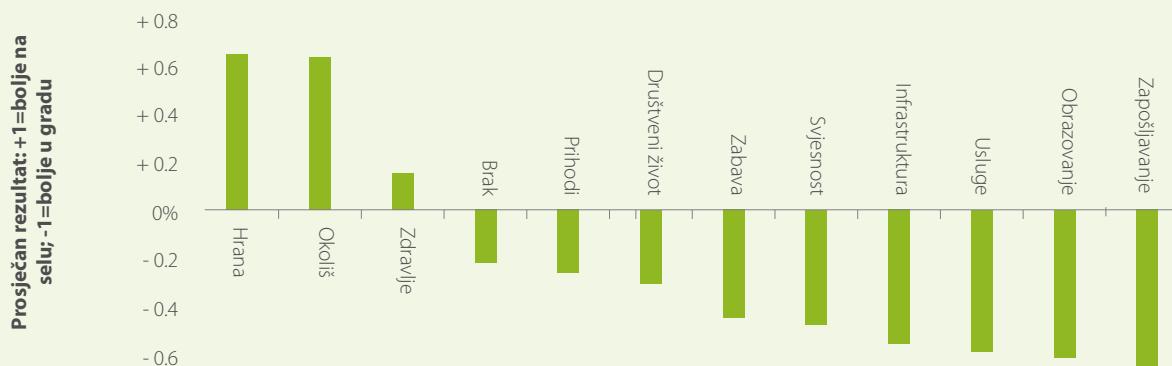
- Ljudi migriraju relativno sporo, a gradovi imaju niže stope nezaposlenosti i veće plaće nego što je to slučaj u manjim gradovima i selima - oni su, u relativnom smislu, u većoj mogućnosti apsorbirati radnu snagu nego ruralna područja.

“ Zadržavanje stanovništva u ruralnim područjima trebao bi biti eksplicitni politički cilj

- Zašto? Gradovi nude veće ekonomске mogućnosti, isplativije usluge i raznovrsniji društveni život. Sela nude drugačiju kvalitetu života. Cilj humanog razvoja trebao bi biti povećanje mogućnosti izbora i omogućavanje da ljudi sami odlučuju gdje i kako žele živjeti.

Ispitanici su prepoznali više nedostataka nego prednosti seoskog života - ali su hrana i okolina puno bolji:

Kvaliteta života u urbanim i ruralnim područjima

UNDP (2012), Anketa o ruralnim domaćinstvima (predstojeća)

Dakle, ljudi se sele iz ruralnih u urbana područja - polako, dosljedno, a iz razloga koji njima imaju smisla.

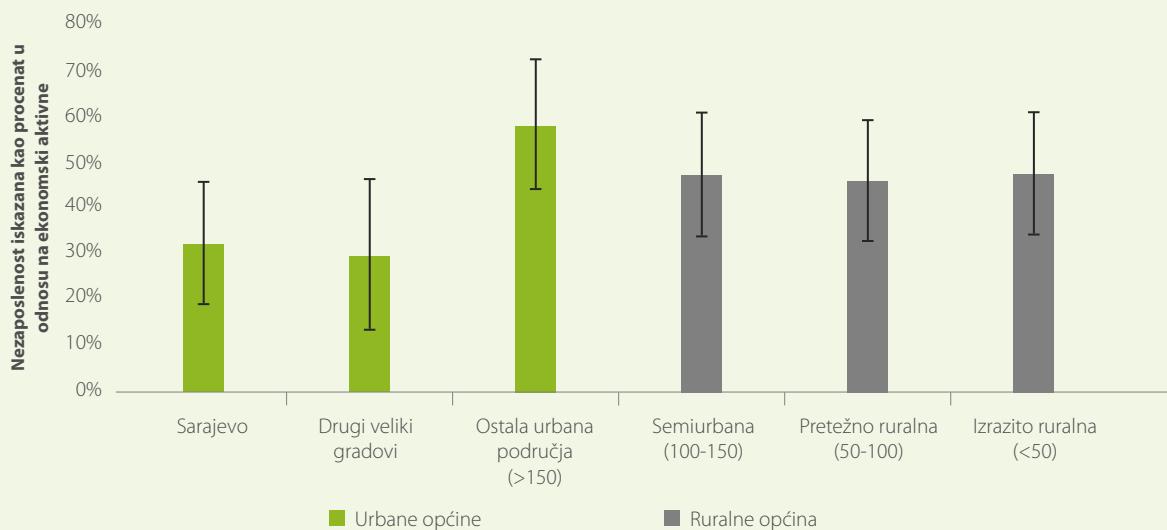
NEDOSTACI RURALNIH PODRUČJA

“ Ruralna područja imaju ograničene ekonomske mogućnosti, visok stepen nezaposlenosti i niske plaće

- Ruralno stanovništvo je nešto starije od urbanog, sa manjim udjelom ekonomski aktivnog stanovništva.
- Nezaposlenost je velika u cijeloj BiH. Zaposlenost i plaće su najveće u većim gradovima, a najmanje područjima u neposrednoj blizini manjih gradova. Ruralna područja nalaze se između ova dva ekstrema, te niti nezaposlenost, niti nivo plaća nisu u korelaciji sa stepenom ruralnosti.

Nezaposlenost je najmanja u velikim gradovima, najveća u malim gradovima, a srednja u ruralnim područjima:

Stopa nezaposlenosti

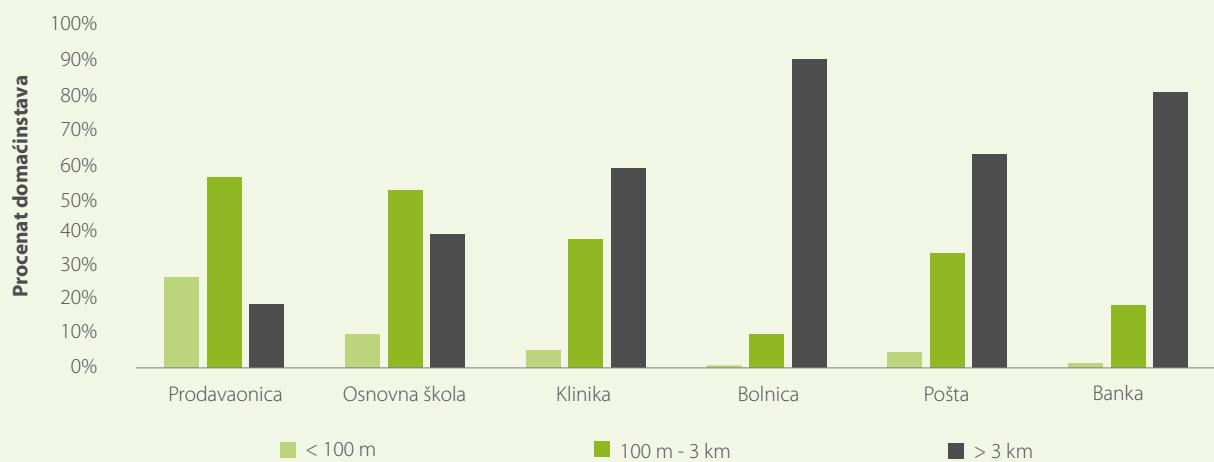
Brojevi u zagradama predstavljaju stanovništvo po kvadratnom kilometru.

“ Ljudi u ruralnim sredinama su pod većim rizikom od socijalne isključenosti, onemogućen im je jednak pristup uslugama i izvan su fokusa političkog i društvenog života

- Dva UNDP-ova indeksa socijalne isključenosti nisu utvrdila razliku između urbanih i ruralnih sredina u faktorima kao što su članstvo u organizacijama, glasanje na izborima, siromaštvo i daljnje obrazovanje. Treći indeks pokazuje da su stanovnici ruralnih područja pod većim rizikom od isključenosti zbog nezavršenog osnovnog obrazovanja (problem posebno prisutan kod starije generacije), ili su bez ikakvog izvora prihoda.
- Stanovništvo ruralnih područja mora prelaziti veće udaljenosti da bi došli do javnih službi i susreće se sa raznim poteškoćama poput vremena i troškova putovanja. Ishodi u oblasti zdravlja i obrazovanja pak pokazuju da su te prepreke obično prevladane.

Više od pola stanovnika ruralnih područja žive barem 3 km udaljeni od najbliže klinike, bolnice, pošte ili banke:

Udaljenost od najbližih javnih usluga/servisa

UNDP (2012), Anketa o ruralnim domaćinstvima (predstojeća)

“ U ruralnim područjima su konzervativniji stavovi i vrijednosti

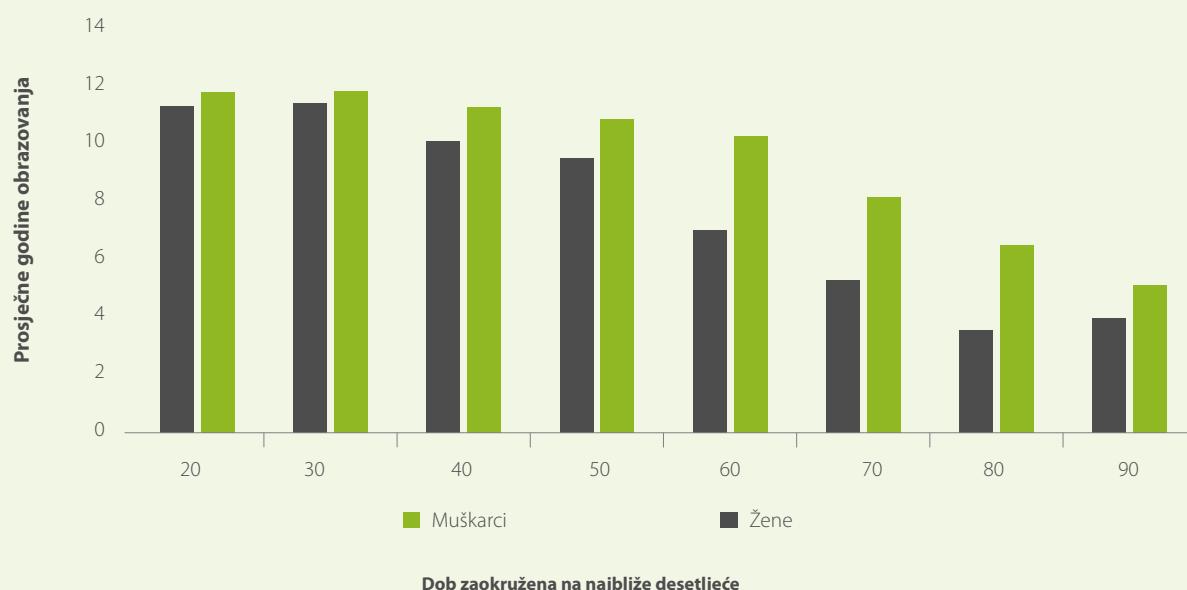
- UNICEF-ova studija o seksualnim svjetonazorima i ponašanju nije pokazala konzistentan obrazac u smislu odnosa ruralnog i urbanog: u nekim aspektima ruralna područja su bila konzervativnija, u drugim progresivnija, a u većini nisu utvrđene razlike.
- Brojna ruralna domaćinstva zadržala su tradicionalne rodne uloge, gdje muškarac ide na posao, a žena ostaje kod kuće i brine se o kući i djeci. Ovaj obrazac se može pronaći bilo gdje u BiH, ali je naglašeniji u ruralnim područjima, posebno među starijom generacijom.

“ U ruralnim područjima djeca, posebno djevojčice, često rano odustaju od školovanja i na taj način ograničavaju svoje opcije u životu

- Ruralno stanovništvo u cijelini ima oko 25% manje godina obrazovanja od urbanog. Žene imaju oko 15% manje obrazovanja od muškaraca i u ruralnim i u urbanim područjima.
- Međutim, većina ovih razlika prisutna je među starijim generacijama i oslikava društvene i obrazovne okolnosti iz 1940-ih, 50-ih i 60-ih. U 21. vijeku djevojčice u ruralnim područjima dobiju 4% manje obrazovanja od dječaka, a djeca u ruralnim područjima u prosjeku imaju jednako ili više godina obrazovanja od onih u urbanim područjima.

Rodne razlike u obrazovanju u ruralnim područjima uglavnom su prisutne među starijim generacijama:

Završene godine obrazovanja prema dobi i polu

UNDP (2012), Anketa o ruralnim domaćinstvima (predstojeća)

Dakle, razlike i nedostaci ruralnih u odnosu na urbana područja su sada značajno manji od onoga što se uobičajeno misli. Ključna obilježja ruralnih sredina poput većih udaljenosti i slabije naseljenosti i dalje predstavljaju izazov u smislu pružanja usluga, dok loše ekonomsko stanje srednje velikih gradova zahtijeva posebnu pažnju.

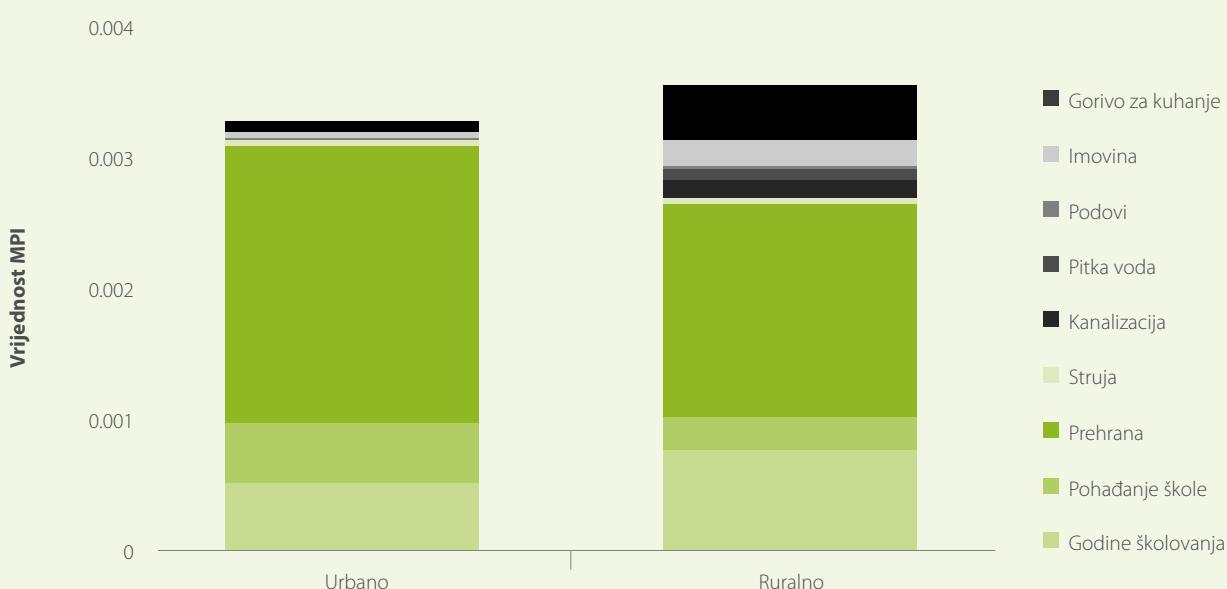
SIROMAŠTVO

“ Siromaštvo je dublje i rašireno u ruralnim područjima

- Višedimenzionalni indeks siromaštva iz 2010. godine pokazuje da porodice u ruralnim područjima imaju bolje pokazatelje u smislu prehrane, lošije u smislu bogatstva, a otprilike iste u smislu obrazovanja. Općenito, siromaštvo je oko 9% teže u ruralnim područjima, iako se cijela razlika može objasniti kroz uobičajenu praksu kuhanja i grijanja na drva u ruralnim područjima - što se uzimalo kao pokazatelj siromaštva.

Veći nivo siromaštva u ruralnim područjima rezultat su pokazatelja bogatstva, a posebno energenata za kuhanje, ali je prehrana znatno bolja na selu:

Intenzitet i sastav višestrukog siromaštva u urbanim i ruralnim područjima

- Anketa o potrošnji domaćinstava iz 2007. godine pokazala je da 20% stanovništva u ruralnim područjima živi u siromaštvu, u odnosu na 18% u urbanim područjima i da je njihovo siromaštvu 9% dublje, ali je raspoređenost dosta drugačija: ruralno siromaštvu je rašireno među većim brojem malih domaćinstava (npr. penzioneri), dok je urbano siromaštvu koncentrirano na manji broj većih domaćinstava (npr. porodice sa djecom). Zbog toga se u siromašna ubraja 24% ruralnih domaćinstava u poređenju s 11% urbanih domaćinstava.

Dakle, siromaštvu u ruralnim područjima je oko 10% teže negoli u urbanim područjima ali se razlikuje u svojoj prirodi i raspoređenosti. Stoga možda zahtjeva drugačija rješenja.

RJEŠENJA

“ Najbolja rješenja za potrebe ruralnih područja u BiH su mjere za ulaganja u ruralne zajednice i biznis poput onih koje se omogućavaju putem IPARD-a

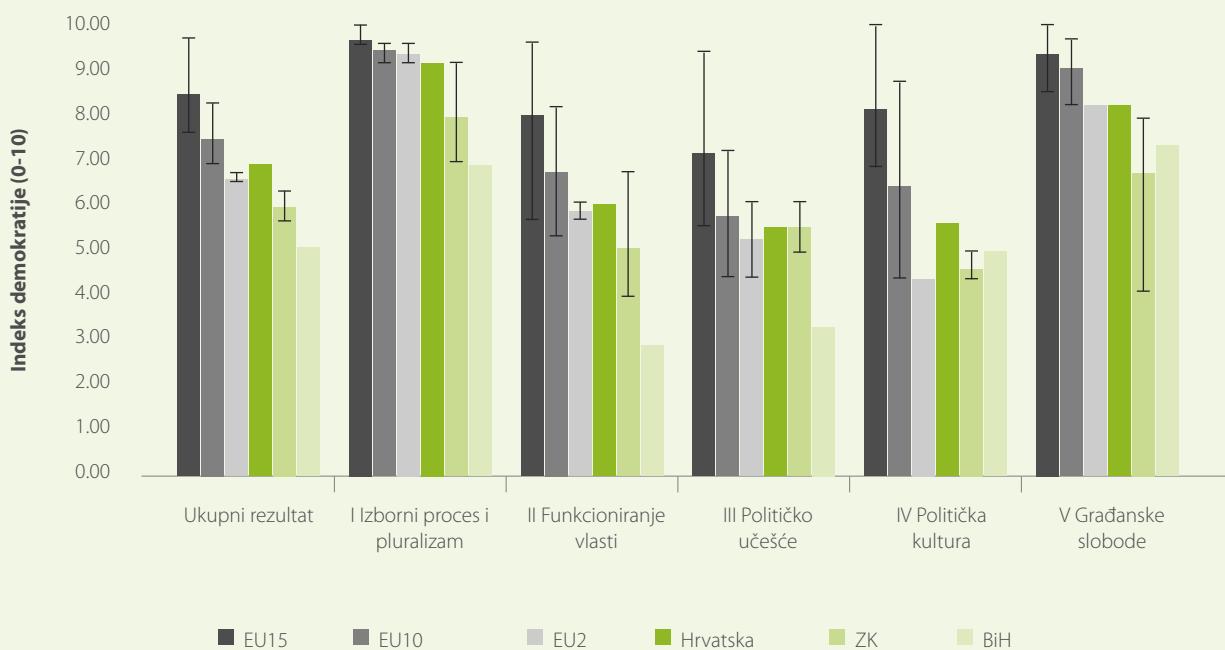
- Mjere ruralnog razvoja u EU znače prijenos resursa sa urbane većine na ruralnu manjinu, uz značajne troškove s obzirom na komplikirane procedure koje isti prate. Kada je ruralno stanovništvo većina i plaća oko pola ukupnih poreza, ova se logika čini manje uvjerljivom

“ Specifični problemi ruralnih područja zahtijevaju specifična ruralna rješenja

- Ekonomiju BiH treba posmatrati kao jedan integrirani sistem, najjača je u gradovima sa 100.000 ljudi ili više, najslabija u srednje velikim općinama, tj. gradovima srednje veličine. Ruralne općine se po ovom pitanju znatno razlikuju i vjerovatno odražavaju stanje privrede u obližnjim gradovima. Zbog činjenice da su ruralna i urbana područja tako usko povezana, problemi BiH kao cjeline dijele i njena ruralna područja.
- Najveći problem koji koči razvoj je loša uprava: sporo odlučivanje, neučinkovit lanac odlučivanja, birokratija i korupcija. U međunarodnim poređenjima, BiH zauzima 98. u svijetu u smislu demokratije, 127. u pogledu lakoće poslovanja, a 72. u smislu percepcije korupcije, te se tako nalazi iza svake sadašnje i buduće članice Europske unije po svakom pokazatelju, osim korupcije, ali i tu još uvijek bilježi 30% lošiji rezultat od prosjeka u EU.

BiH je rangirana lošije od svih sadašnjih i potencijalnih članica EU u smislu stepenu demokratije. Najveći nedostaci su "funkcioniranje vlasti", "političko učeće" i "izborni proces i pluralizam":

Indeks demokratije za BiH u poređenju sa sadašnjim i potencijalnim zemljama članicama EU (najviši rezultat predstavlja najbolji rezultat)

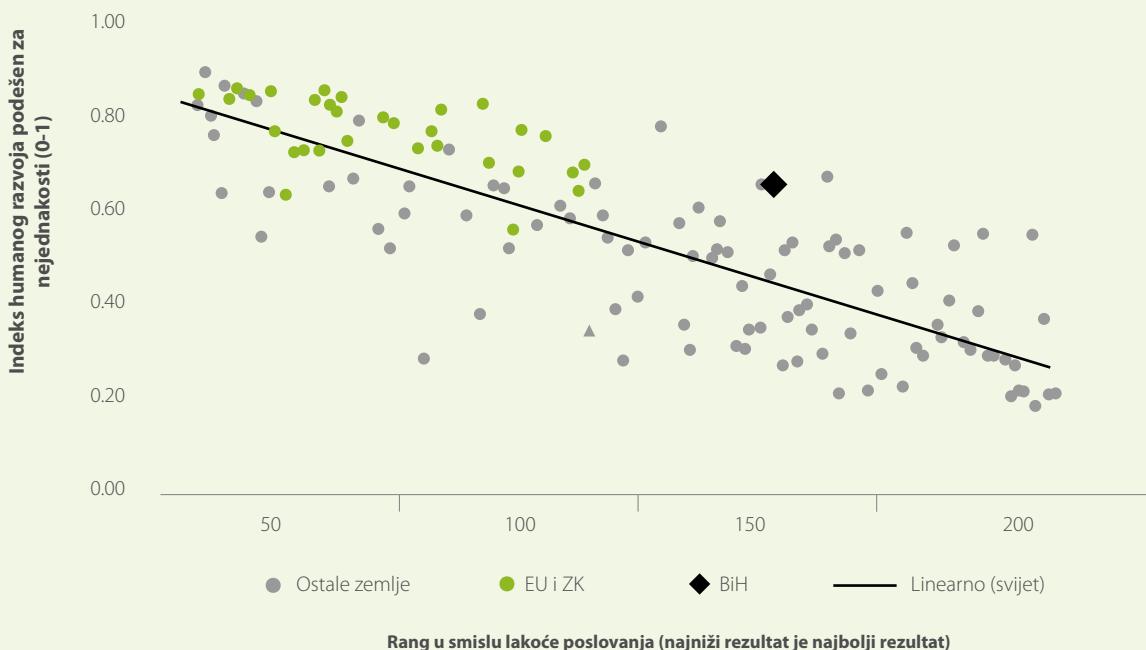

Economist Intelligence Unit (2012), (*Democracy Index 2012: Democracy at a standstill*) Indeks demokratije 2012: Demokratija u mirovanju

- Problemi vlasti utiču na svaki aspekt života, s brojnim primjerima u poljoprivredi. Loša birokratija implicira veće opterećenje za ruralna područja, gdje ljudi moraju potrošiti više vremena i novca za putovanje u administrativne centre.

Loša birokratija je usko povezana s nejednakostju i slabim razvojem; BiH ima znatno niži poslovni rang od svih sadašnjih i potencijalnih članica EU i niži IHDI od bilo koje zemlje EU:

Indeks humanog razvoja po stepenu nejednakosti u odnosu na rangiranje po lakoći poslovanja

Goss, S. (2013), (*Why are some countries richer than others? Part II: Money isn't everything*) - Zašto su neke zemlje bogatije od drugih? Drugi dio: novac nije sve.

Dakle, unaprijeđenje uprave i administracije treba biti glavni prioritet za BiH u cijelosti i za njena ruralna područja. Kvalitetna uprava će razviti sposobnost da djelotvorno intervenira i osigura zdrave temelje za privredni rast podjednako u urbanim i ruralnim područjima.

REALNI PLAN ZA RURALNI RAZVOJ U BIH

1

Opsluživati ruralno stanovništvo fokusirajući pružaoce usluga i međunarodne organizacije na potrebe u ruralnim područjima u smislu zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga i službi, vodosnabdijevanja i kanalizacije.

17% ruralnih domova nemaju vodu iz slavine unutar kuća. 58% ih je više od 3 km udaljeno od najbliže zdravstvene ustanove.

UNDP (2012), *Anketa o ruralnim domaćinstvima*

S obzirom da su budžeti konstantno ograničeni, potrebno je donijeti teške odluke i kompromise: Hoće li preusmjeravanje resursa sa urbanih na ruralna područja povećati ili umanjiti humani razvoj i jednakost? U svakom pojedinačnom slučaju će ova jednačina izgledati drugačije, ali su promjene moguće.

2

Poljoprivredu učiniti bogatom, ne kroz podsticaje kojima se prikriva neefikasna proizvodnja ili traganjem za 'čarobnim lijekom' poput organske poljoprivrede, malih postrojenja za preradu prehrabnenih proizvoda ili poljoprivrednih zadruga, već zadovoljavanjem osnovnih potreba običnih poljoprivrednika: kvalitetno funkcionirajuće tržište, adekvatne službe podrške te prijenos znanja, kako bi se tehnologije proizvodnje usjeva i stoke koje su već kvalitetno uspostavljene i razvijene u zapadnoj Evropi mogle usvojiti i u BiH.

Prinosi mlijeka u BiH su 35% niži od prinosa u Hrvatskoj, a 52% niži od onih u EU27.

FAO (2012), *Meat and dairy sector study for the IPARD programme in Bosnia and Herzegovina (Studija sektora proizvodnje mesa i mlijecnih proizvoda za potrebe IPARD programa u Bosni i Hercegovini)*

3

Smanjiti udaljenost i podijeliti ekonomске prednosti velikih gradova kroz kvalitetnije prijevozne sisteme. To podrazumijeva glavne putne pravce, selektivno širenje mreže puteva u ruralnim područjima, osavremenjivanje kamionskog voznog parka i izbjegavanje preopterećenja, te unapređenje javnog saobraćaja. Osigurati da se što više ljudi nalazi na sat vremena udaljenosti od grada – bilo da koriste automobile ukoliko ih posjeduju, bilo da koriste javni prijevoz ukoliko nemaju automobila.

74% automobila i kamiona u BiH starije je od 10 godina.

Agencija za statistiku BiH (2012), *Bosna i Hercegovina u brojkama*

4

'Izvesti' penzionere iz ruralnih područja iz siromaštva. Većina stanovništva će imati koristi od ekonomskog rasta. Penzioneri pak zavise od penzija, te će kako bi se oni 'izveli' iz siromaštva biti potrebna unapređenja penzijskog sistema.

Većina penzionera iz ruralnih područja žive sa manje od 400 KM mjesečno, a gotovo svako četvrt domaćinstvo živi u siromaštvu.

UNDP (2012), *Anketa o ruralnim domaćinstvima*

Agencija za statistiku BiH (2012), *Bosna i Hercegovina u brojkama*

5

Obnoviti manje gradove. Trenutno, 'crne tačke' u smislu nezaposlenosti predstavljaju gradovi srednje veličine koji imaju potencijala da postanu pokretači za seoska područja koja ih okružuju, osiguravanjem poslova za ruralno stanovništvo i prilagođavanjem ruralnom biznisu. Šta je potrebno za takvu preobrazbu? Treba li im educiranje/obučenje oseblje? Manje birokratije? Kvalitetniji pristup kreditima? Ciljana ulaganja? Kvalitetnije veze s velikim gradovima? Kada bude jasno koji su problemi, za ove će se regije moći pronaći rješenja i oživiti ih.

Prosječna nezaposlenost u 17 urbanih općina koje ne čine velike gradove iznosi 58%, u poređenju sa 47% koliko ista iznosi u ruralnim područjima.

<http://www.mojemjesto.ba/en>, op. cit., pristupano 17. oktobra 2012.

6

Ubrzati EU integracije, usvajanjem EU normi i povećanjem pristupa EU tržištima i fondovima. Time će se unaprijediti ukupno poslovno i upravno okruženje te uvesti konkretne koristi i prednosti za poljoprivrednu i ruralni razvoj.

Prvog jula, Hrvatska postaje 28.članica Evropske unije, a stočni proizvođači iz BiH, zbog rascjepkanog veterinarskog sistema koje ne zadovoljava uslove EU, gube pristup svom najvećem tržištu.

7

Pobjediti birokratiju i učiniti da uprava funkcionira. Najveći prioritet i za urbana i za ruralna područja je ojačati demokratiju, unaprijediti funkcioniranje vlasti, srezati birokratiju i zaustaviti korupciju. Broj potrebnih procedura i dokumenata potrebno je preploviti, kako bi se sveo na prosjek koji postoji u zemljama EU-15. Učiniti da uprava i vlasti budu nadohvat ruralnom stanovništvu – kroz on-line sisteme i tačke pristupa na lokalnom nivou.

67% razlika među zemljama po pitanju Indeksa humanog razvoja po stepenu nejednakost (IHDI) može se objasniti rangom koji one zauzimaju po pitanju lakoće poslovanja. BiH u smislu svog poslovnog okruženja zauzima 126. mjesto na listi od 185. zemalja i po rezultatu u smislu IDHI je daleko ispod svih zemalja članica EU.

Svjetska banka (2013) <http://www.doingbusiness.org/rankings>

UNDP (2013) <http://hdrstats.undp.org/en/tables/>

Ideja da Bosna i Hercegovina može ostvariti visok stepen humanog razvoja i imati vitalna ruralna područja sve dok njeni temeljni problemi ostaju neriješeni, nije ni mit ni stvarnost – to je fantazija.

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP)

Ured rezidentnog predstavnika u Bosni i Hercegovini

Zmaja od Bosne b.b.
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Tel: +387 (33) 293 400
Fax: +387 (33) 552 330
e-mail: registry.ba@undp.org
www.undp.ba